

PAVEL BENES

O POBYTU JANA NERUDY V BUKUREŠTI

(K stému výročí sjednocení rumunských knížetství)

„Zem i národ rozkvetli, jako by slunce jarní náhle bylo vyskočilo z mlh a zalehlo vši silou do jich prsou. Jsou po prvé spojeni, zcela volni, a po prvé milují plně samy sebe, svou minulost i přítomnost.“¹ Těmito slovy charakterisoval Jan Neruda ve fejetonu o Bukurešti účinek sjednocení Moldavska (podle Nerudy Multanska) a Valašska, které se uskutečnilo 24. ledna 1859 a které vřelo uvítali představitelé revolučního hnutí v Rusku Černyševskij a Dobroľjubov.² Francie a Anglie po jistém váhání souhlasily se spojením, ale Rakousko a Turecko se postavily proti. Prvním společným panovníkem se stal domácí bojar Alexandru Ion Cuza (Neruda píše německým pravopisem Kusa, str. 319) vládnoucí do roku 1866, kdy byl přinucen k abdikaci. Místo něho nastoupil rod hohenzollernský, jehož panování se skončilo po 80 letech koncem r. 1947. Neruda napsal fejeton v roce 1870, v době, kdy se začal rozvíjet hospodářský, politický a kulturní život v Rumunsku. Napsal ho se zvláštním zaujetím, s horoucí láskou k rumunskému lidu. Tento fejeton zaujímá významné místo mezi jeho „obrazy z ciziny“ a zaslouží si pozornosti.

Mnoho lidí z Československa už navštívilo Rumunsko a jeho hlavní město, i četní spisovatelé, ale nikomu z nich se nepodařilo vyprávět o Bukurešti a rumunském lidu tak, jak to dovedl Jan Neruda. Jeho fejeton je ostatně málo znám nejenom návštěvníkům Rumunska, ale i literárním historikům, ačkoliv právě jim připravil Neruda veliké překvapení: podává informace o tehdejší rumunské literatuře. Ale ve fejetonu zaujmou bystré Nerudovy postřehy z oblasti života hospodářského, kulturního a politického v Rumunsku takřka před 90 lety.

Fejeton vyšel poprvé v Národních listech pod názvem *Bukurešť* na jaře roku 1871, a to na čtyřikrát, vždy se známou značkou Δ : I. v čís. 87 z 30. března, II. v čís. 88 z 31. března, III. v čís. 89 z 1. dubna a IV. v čís. 98 ze 7. dubna. Naposledy byl otištěn v knize *Obrazy z ciziny*,³ již připravil k vydání a poznámkami doprovodil Karel Polák. V ní jsou také (na str. 395) údaje o dřívějších vydáních: „*Obrazy z ciziny*. Nakreslil Jan Neruda. V Praze. Nákladem knihkupectví dr. Grégra a Ferd. Datla. 1872.“ Druhé vydání vyšlo s týmž názvem v témž nakladatelství jako pátý svazek fejetonů Jana Nerudy. K. Polák si vzal za základ text tohoto druhého vydání. I., II. a IV. část mají v NL po 5 sloupcích o 25—26 řádcích, III. část o 36 řádcích; v knižním vydání je to zhruba 11 stran o 38 řádcích.

Nerudův fejeton — anebo aspoň jeho části — přeložil do rumunštiny H. Jarník, jak se dovidáme z publikace *Relațiunile romino-cehoslave din trecut*

și din viitor:⁴ „a přeložil pro Neamul Romînesc do rumunštiny z cestopisu významného českého spisovatele Jana Nerudy část o jeho pobytu v Bukurešti“. Nepodařilo se mi dosud zjistit, zda byl překlad skutečně uveřejněn; stylisace tomu nenasvědčuje a některé výroky Nerudovy nejsou pro Rumuny lichotivé. Překlad byl patrně odevzdán redakci za návštěvy H. Jarníka a jeho otce J. U. Jarníka v Bukurešti na jaře r. 1919, kdy tam oba přednášeli o rumunsko-československých vztazích, anebo později. V citované publikaci jsou přetištěny z deníku Neamul Romînesc (čís. 93, 95, 96 a 103) toliko 4 články o zmíněném temat. Fefeton je připomínán také v knížce J. Š. K v a p i l a a D. C r â n j a l y *Literatura cehoslovacă contimporană*;⁵ tam je třeba opravit rok návštěvy a doplnit data publikování fejetonu.

Z literární historie víme, že v roce 1870 podnikl Neruda velikou cestu na Balkán, na Blízký východ a do Itálie.⁶ Nepřímo můžeme určit, že Neruda byl v Bukurešti v první polovici roku, protože viděl humoristický časopis Daracul, který podle bibliografických údajů⁷ vycházel od 1. ledna do 7. července 1870 (předtím od 5. ledna do 26. března 1869, potom od 6. do 31. ledna 1871). Navíc pak máme ve fejetonu přímé svědectví, že Neruda přijel do Bukurešti v květnu: „po všem je rozlit jižní žár květnového slunce“ (str. 312).

Neruda necestoval sám. Ve fejetonu nejmenuje, kdo byl jeho partnerem, ale ze slohu je zřejmé, že měl společníka: „od douany jsme se ve fiakru prokašlali k nádraží“, „již s parolodi hleděli jsme s nemalou napnutostí k břehům Romanie“, „dobře, že jsme se při vydávání vaků opozdili“ (str. 310) apod. Jinde však, když mluví jenom o sobě, používá 1. os. sing., např. „viděl jsem humoristický časopis“ (str. 320) a místo neurčitého podmětu zase velmi často užívá 2. os. sing., např. „Necháš se stlačit vrchem, přejdeš chatrným dřevěným můstkem a jsi na tísničím se trhu potravin“ (str. 315). Jméno společestujícího se dovidáme z věnování k prvnímu a druhému vydání *Obrazů z ciziny*. V prvním vydání mělo tuto variantu: „Svému příteli a věrnému soudruhu na cestách panu Emanueli Kittlovi připisuju na památku“, v druhém vydání toto znění: „Věnuji věrnému soudruhovi na cestách, milému příteli Emanueli Kittlovi“.

Emanuel Kittl byl pražský sládek, otec Emy Destinové. Nejnověji ho připomněl při jubilejní vzpomínce Jan Wenig: „Otec novorozeněte“, „Emánek od Stajgrů“, jak se říkalo Emanueli Kittlovi, byl díky pracovitosti svých rodičů dobře situovaný mladý muž. Měl peněz víc než dost — pivovary tehdy vynášely — a podporoval jimi mladé literáty, malíře např. Brožka, a dovedl se vypravit na cestu v té době ojedinělou, na Blízký východ a do Svaté země, na níž mu byl partnerem Jan Neruda.“⁸ Můžeme se domnívat, že 36letý Neruda, nazývající mladého muže E. Kittla věrným soudruhem na cestách a milým přítelem, byl při cestování spiritus agens. Nepodařilo se nám zjistit v té části nerudovské korespondence, kterou jsme prohlédli, zdali byl Neruda na něm finančně závislý. Jisté je, že Neruda tehdy penězi neoplýval.

Jak se Neruda do Bukurešti dostal? V té době byla v Rumunsku jediná železnice, a to Bukurešť—Giurgiu, daná do provozu roku 1868,⁹ tedy dva roky před Nerudovým příjezdem. Se svým společníkem přijel Neruda do Giurgiu (Neruda užívá názvu Đurdévo) parníkem po proudu, jak vyplývá z tohoto popisu: „Již s parolodi hleděli jsme s nemalou napnutostí k břehům Romanie. Jaký to rozdíl mezi oběma břehy zde tak velebného Dunaje! Turecký, pravý břeh vršitý, skalnatý a romantický; břeh levý, rumunský, věčně, věčně plochý. Vpravo, ač výšiny dosti srázně se níží k vodě, zdá se nám, že vidíme

přece řádný kus země; vlevo, ač nikde mez neb ohrada horská, přec jako bychom viděli jen zcela úzký proužek břehu, tmavou linií mezi zrcadelnou řekou a modrým nebem“ (str. 310). Kde vstoupili oba přátelé na loď, nevíme. V Giurgiu se podrobili celní prohlídce, mohli tedy přijet po Dunaji z Uher anebo z Bělehradu, který navštívili téhož roku. V tomto případě by nás však udivilo, že se Neruda nezmiňuje o Dunaji v Železných vratech i o jiných zajímavostech rumunského Dunaje.

Nerudův fejeton je nabit nejrůznějšími postřehy, jež všechny zde nemůžeme probírat; vybereme jenom nejpodstatnější.

Ú r o d n á p ů d a. Rumunská půda je bonitou stejně vyhlášená jako ukrajinská černozem. Neruda ji měl možnost pozorovat právě cestou vlakem z Giurgiu. Podle jeho přesvědčení půda mohla vydat ještě i druhou úrodu, kdyby se lidé přičinili a více pracovali: „Nyní ale jedem už parou po té rumunské pláni. Přejeli jsme první štací a opět po obou stranách rozlehlá hnědočerná pole „černého Valaška“. První letošní sklizeň je již ukončena, země i lid odpočívají, ač by odpočinku nebylo třeba ani jednomu ani druhému. Kde se pracuje, děje se jen kvůli mladé, skoro ještě nedostavené železnici; vyrovnávají nízké stráně, a jak hluboko kopají, všude ještě černá mastná prst! (str. 311). Je obecně známo, jak primitivně ještě i za druhé světové války obdělávali v Rumunsku pole, a přece výnosy kukuřice byly veliké. Co obsahovala první sklizeň? Uslyšíme o ní při zmínce o bukureštské tržnici.

O b c h o d, p r ů m y s l, ř e m e s l a. Hned z první věty fejetonu se dovídáme, že rumunský průmysl neexistoval: „... průmyslový výrobek má každý v Rumunsku firmu zahraničnou“ (str. 310), jak to bylo zřejmé i z malého elegantního vagonu, na kterém byla anglická firma. Rumunské dráhy budoval cizí kapitál; železniční trať Sučava—Roman—Jasy stavěla rakouská firma, trať Roman—Ploesti—Bucuresti—Craiova berlínská společnost.¹⁰ Za Nerudova pobytu se teprve chystala stavba nynějšího Severního nádraží.

Rumuni nebyli ani průmyslníky, ani řemeslníky, ani obchodníky. Vývoz neexistoval, jenom dovoz: „Obchod je zde velmi živý, jenže pro Rumuny negativní, konsumní. Jako mají průmysl Angličané a Francouzi, řemeslo Slované a Němci, mají zas obchod Řekové a Židé zcela v rukou svých“ (str. 317).

Jenom na tržnici prodávali Rumuni své zemědělské a rybářské přebytky. Co všechno se tam dalo koupit: „Zápach hniјící krve a rozkládajícího se loje zaráží čich. Masné krámy, ale jak nečisté! Hned vedle zas zápach jiný, z ryb: dunajská vyza a černomořský skombr a sfolie blýskají se na dlouhých tabulích. Zahradníci tu nakupili své zboží, mezi nímž saláty a zeleniny, že podobných kopřiv po celém světě není, sedláci nanesli živých jehňat... Vedle stojí tvarožníci, houpají na bidlech tvaroh v promoklých plachtách. Selky sedí po zemi a mají před sebou kupy brynzy v zelených homolích a bečky másla... Velké houfy bobů střídají se s vrchy cibule nebo pšeničných a kukuřičných chlebů. Vedle stojí přenosná traiterie s jemným pečivem a pekáči na čerstvě smažící se omlety. Dále zas cukrář s vodou, v níž plave led, s citrínádami a velkými skleněnými nádobami, v nichž perlí hustá a žlutohnědá „braga“, jakýs to pšeničný kvas. Zas vrchy melounů a okurek, vodnic a zelených hlávek“ (str. 315—316). Tedy saláty, zeleniny, boby, cibule, melouny, okurky, vodnice, zelí — to byla ona první sklizeň.

S t r a v a. Na bukureštskou stravu a časový rozvrh podávání jídla musel si Neruda zvykat. Už tehdy se v Bukurešti snídalo a obědvalo po francouzsku, tj. snídalo se v poledne, pak byla siesta až přes třetí, potom následovala pro-

cháзка, pak oběd, po kterém byla projížďka kočárem na korse, a konečně se zasedlo v některé zahradní restauraci k poslechu hudby. Neruda se stravoval v hostinci u divadla, kde byla srbská obsluha („posluha“) a kde se dobře jedlo. Jen první den měl trampotu s jídlem, ciorba čili boršč mu zřejmě nechutnal. Neruda nerozeznal máslo od škraloupu.

R u m u n s k ý k r o j. Z vlaku na trati do Bukurešti všimal si Neruda bedlivě i oblečení dělníků. „Na hlavách mají buď širáky nesmírné velikosti, buď vysoké kuželovité a huňaté čepice. Plátěny jich šat, domácí výrobek žen, sestává jen z dvou kusů, z dlouhé košile, na ramenou pestře vyšívané a kolem těla koženým pasem stažené, pak z širokých spodků. Na pasu mají co jedinou ozdobu velké, všelijak pracované mosazné přesky, na nohou některý opanky, většina nic. Huňaté šuby a vlněné kepenegy s rukávy v pytel zašitými leží na zemi“ (str. 311).

Na bukureštské tržnici zase pozoroval kroj selských dívek. „Na nohou mají sandálky s červeným řemením, modrý šat uprostřed otočen pestrým šálem, od krku splývají napřed a vzadu dvě různé barevné zástěry. Na hlavě má některá do hřebenu svázanou, nazad vvislou bílou plachtu, jako Slovinka svou krásnou »pěču«, jiná má hlavu prostou, do lesklých, modravě černých vlasů vpleteno plno dukátů a do copů plno květin“ (str. 315—316). Neruda ovšem viděl i bukureštský elegantní svět napodobující Západ. „Je zde elegance! Od aristokratek až k švadlenám vše po pařížsku, každá švadlena musí mít měsíčně alespoň dvoje nové šaty, ještě že nejsou drahé a že si je může koupit, když jen něco jiného odprodá, na př. mravnost“ (str. 317).

Neruda nezapomněl ani na vojenskou uniformu. „Jsou oděni buď národně v plátně, buď parádně ve vojenský kroj francouzský“ (str. 317). Jako zvláštnost uvedl Neruda, že „kočí mají tu v dešti všichni červené pláště“ (str. 317). Jistě to bylo nápadné, když jenom fiakrů bylo v Bukurešti na tisíc a soukromých ekvipáží přes deset tisíc (str. 316).

U m ě n í. Nerudovi se nelíbila bukureštská architektura. Jenom když se díval zdálky, ze „světlého nádraží“, na město, mající tehdy asi 150.000 obyvatelů,¹¹ našel slova obdivu: „Vše se tam třpytí, jako by bylo město věera teprv vykvetlo! Domy jsou bílé a velké, střechy pokryty plechem buď bílým a jak stříbro lesklým, buď cinobrovou červení natřeným. Uprostřed každé střechy skleněná kuple, lanterna to osvětluje vnitřek domu. Sto kostelů řeckých roztroušeno tam, každý má několik kuplí a několik věží a po všem je rozlit jižní žár květnového slunce a vše se leskne a třpytí, že až oko se rozechvívá a se uhýbá k svěžímu zelenému věnci. Ale zase se vrací zpět, aby znovu a znovu se nořilo v to moře ohně a stříbra!“ (str. 312). Ale pěkný pohled poskytovala jenom perspektiva. Zblízka neměly budovy žádného slohu, žádné krásy. Byly tam nanejvýš dva paláce, ale i ony měly fasádku jako dlaň, knížecí palác „je malý, nebohatý, jako leckterá vila u nás“. Neruda vysvětluje, proč v Bukurešti není budov z mramoru, pískovce, žuly. Daleko široko není totiž kamene, musí se dovážet z hor po špatných cestách. Neruda viděl, jak do jediného nákladu bylo zapraženo přes čtyřicet buvolů (str. 313).

Vůbec se Nerudovi nelíbily zblízka kostely. „Stořícet kostelů a žádný nestojí za nic. Všechny v mnišsko-řeckém slohu, samá kuplička, věžička, architektonické tajtřlictví“ (str. 313). Pražanovi, vyrostlému v barokní kráse, to opravdu nemohlo imponovat. Nenašel lepšího náměstí, žádné sochy, nic monumentálnějšího. Zajímal ho sloh dřevěných starých budov v nejstarších částech města. „Některá slemena jsou dosti pitoreskní, schody do patra nejdou vnitř-

kem, nýbrž jsou upraveny ze dvora volně vzhůru. Dlouhé pavlače běží podél celého patra a slouží co verandy — nad hnojem“ (str. 314). Zle se vysmívá Neruda reklamním štítům, podle kterých prý můžeme „studovat také národní umění výtvarné“.

H u d b a. V hostinci, kam Neruda chodil snídat, produkovalo se mezi jídlem duo: „italský tenor, zároveň kytarista, s falsetem à la Lukes a citem à la sentimentální švadlena, a flautista, jenž dělá kolem toho nejpodivnější fioritury“ (str. 318). Ve větších restauracích bývaly večer dva hudební soubory či sbory, jak je nazývá Neruda: vojenský a „národní“, tj. lidový. O vojenském praví se tu lakonicky: samý Čech. Druhému, lidovému, věnuje Neruda větší pozornost, ale rumunské lidové melodie se mu nelíbily. Lidový soubor měl toto složení: cimbál, troje housle, kobza (basa), čelo a pak „nějaký svazek pišťal, na něž se hraje à la Papageno“. Neruda se blíže nezajímal o tento svazek pišťal. Rumunsky se jmenuje tento nástroj *naia*, v ruském slovníku je „vid svireli“, v německém „Pansflöte“. Neruda nenašel krásu ani v melodii ani v rytmu. „Zní to divoce, jako když vichřice po kamení skáče, rytmus dělá samé náhlé kotrmelce, melodie vlastně žádná a nekonečná. Čardáš uherských cigánů je naproti tomu symfonií pro salon“ (str. 318).

K r á s a R u m u n ů. Neruda se nadchl krásou rumunských selských dívek, které viděl na tržnici v Bukurešti. „A jak pěkná jsou ta švitořící selská děvčátka! Vyrůst svižný, boky pružné, tilko k přestřpnutí, pleť jako světlehnědý aksamit a oko zrovna vulkanické“ (str. 315). Krása mužů vynikla zase v uniformách. „Důstojníci jsou elegantní, prostí skoro vesměs krásní lidé — „Rumun jako dub“ (těmito slovy začíná Alesandriho *Cintic ostășesc*: *Romîn verde ca stejarul*,¹² P. B.) — a tvář vždy přirozeně inteligentní“ (str. 317).

N á b o ž e n s t v í. Při tak velikém množství kostelů — Neruda jich napočítal 130 — musel si všimnout i náboženského vyznání obyvatelů Bukurešti, zvláště když potkával na ulici tolik kněží. „Bukurešť je mosaikou všech náboženských vyznání. Jsou tu Řekové pravoslavní i rumunští, katolíci, evangelíci, židé orthodoxní i reformní, arménci všech tří odrůd, baptisté, metodisté, lipované (křesťanská sekta pocházející z Ruska, P. B.), kteří jako motuvali libanonský rozbíjí nádobu, z níž se jinověrec napil, ano i švábsko-jeruzalemská sekta *hoffmannovců*, kteří Palestinu znovu zalidnit chtějí“ (str. 316 až 317).

P o l i t i c k ý ž i v o t. Nerudův fejeton nás seznamuje s kusem balkánské i evropské politiky té doby. Už cestou po Dunaji si uvědomuje Neruda různé osudy Slovanstva na jeho březích. „Vpravo staré Bulharsko, kde Slovan úpí v okovech moslemínův, vlevo mladá Romania, kde v běhu několika věků zrománštilo, odcizilo se několik kmenů slovanských“ (str. 310). Neruda navštívil Rumunsko sedm let před vyhlášením jeho samostatnosti a před osvobozením Bulharska z tureckého jha za války rusko-turecké, v níž se vyznamenali i rumunští vojáci, zvláště u Grivice.

Z vnitřního politického života největší událostí ještě před příjezdem Nerudovým do Rumunska bylo zrušení nevolnictví v roce 1864. Neruda se zmiňuje o této události, když si všimá pojmenování ulic, z nichž jedna nesla jméno „Michala Cogalniceana, bojara multanského, jenž ukazem ze dne 2. května 1864 čtyry statisíce nevolníků učinil lidmi svobodnými, Code Napoléon, porotní soudy, civilní sňatky a všeobecné nucené, jakž i bezplatné vyučování zavedl, a vedle toho co velký přítel Němců a ještě větší nepřítel všeho slovanského proslul (str. 314). O Kogálniceanovi uslyšíme ještě v odstavci o literatuře.

Mocenský zápas o Rumunsko vystihl Neruda v úvodním odstavci čtvrté části, kde vřelými slovy ukazuje na zásluhy rumunského národa a ujímá se ho proto výtkám, že je na nízkém stupni vývoje. „Krásná Romania lákala už mnohého. Poláci i Rusové, Maďaři i Fanarioté (vládnoucí vrstva Řeků, pocházejících z cařihradské čtvrti Fanaru, P. B.) ukládali o ni. Nejvíce ale utrpěla nájezdy Turků. Rumunský národ měl osud všech nás národů východněji bydlících, že staletí protřval v bojích s Tatary, Huny a Turky, že zakrával se odrážením nájezdů, aby tím klidněji mohla se rozvinout Evropa západní, a — pak ještě ztupit ten Východ, že není v tomtéž stupni rozvoje“ (str. 318 až 319). Neruda odmítá tvrzení Němců, že Rumuni nejsou ještě zralí k svobodě; podle jeho mínění k svobodě je člověk schopen již v kolébce a nezkrácená lidská práva jsou nejlepším vychovatelem mravnosti. Neruda však nezavírá oči před chybami. Pozoruje, že leckterý člen sněmovny („sněmovník“) hledí si více své kapsy než blaha vlasti a že mnohý opravdový vlastenec je v žaláři („obdržuje sinekuru v kriminále“).

Za Nerudova pobytu v Bukurešti bylo Rumunsko malá země. Skládalo se z moldavského a valašského knížetství; Sedmihradsko tehdy patřilo Maďarům, Bukovina Rakousku. Přitom bylo Sedmihradsko ohniskem kulturní i politické činnosti Rumunů a bukovinská Sučava bývala kdysi sídlem moldavských panovníků. Neruda nepřipomíná, že Rumuni byli už jednou v dějinách nakrátko sjednoceni, za Michala Chrabrého na rozlomu 16. a 17. století, ale v závěru fejetonu prozrazuje tehdejší rumunské veřejné mínění. „Rumun je přesvědčen, že co nejdřív dostane i Sedmihradsko i Bukovinu“ (str. 321). Velké Rumunsko vzniklo však až za půl století, v roce 1918.

Dě j i n y. Pozoruhodná je už výše uvedená věta, že na území Rumunska „v běhu několika věků zrománštilo, odcizilo se několik kmenů slovanských“. Nynější historie soudí, že Slované přišli na území dnešního Rumunska v 6. století. Ale rumunské dějiny od 3. až do 11. století jsou „středověkou hádankou“, jak říká Seton-Watson. Jsme odkázáni jenom na kusé zprávy, na archeologické nálezy, na svědectví jazyka, místních názvů, zvyků, zřízení apod. V řeči byl zjištěn mohutný vliv slovanštiny.

Pro nás je už jenom historií poznámka Nerudova o starém Bulharsku, kde je ujařmen Slovan, stejně jako zmínka o pokusech bulharských emigrantů dostat se zpět do vlasti přes Dunaj.

Z části o rumunské lyrice a baladě dovidáme se jména starých rumunských panovníků a hrdinů. „Balada sáhá do minulosti a velebí potomka Dragotův, Štěpána Velkého, národní hrdiny Horju a Klosku, nám jen z českých marionet a tedy komicky známé, šlechtěného Radu, Itula, Botanula, Dobru, Mirzu, Michala, Jana Korvina.“

Z těchto jedenácti jmen je u nás známější jenom Jan Korvín, otec Matyáše Korvína. Čtyři jména jsou patrně zkomolená, ať vinou Nerudova informátora nebo špatným zápisem či vinou sazeče. Nevíme vůbec, kdo je *Itul*. Mohl by to být Ion Vodă (1572—1574), jehož vláda je významnou stránkou rumunských dějin.¹³ Protože dal popravít několik šlechticů, byl nazván ukrutným, rum. *cumplitul* (přízvuk je na *i*), odkud by mohlo pocházet ono *Itul* po zániku první nepřizvučné slabiky. Za ním následující *Botanul* je stejně nejasná zkomolenina. Patrně šlo o ústní informaci od Němce, a pak by to mohl být některý Bogdan (cf. deutsch-teutsch). Bogdan I. vládl v Moldavsku v letech 1359 až 1365, Bogdan II. od 1449 do 1451 a Bogdan III. od 1504 do 1517. *Dobru* může být jedině Alexander Dobrý (1400—1432), jehož vojsko bojovalo proti

německým rytířům u Marienburgu (1422) a kterého Neruda znova připomíná v citátu „plačiče putujme k svatému hrobů vody Alexandra (Dobrého), jenž bez vražd stal se velkým, práva a zákony dal, lásku a pravdu sil“ (str. 320). Současníkem Alexandrovým byl Mirča Starý (1386—1418), vládnoucí ve Valašsku; bojoval proti Turkům. Rumunský pravopis je Mircea, chybnou německou transkripcí mohlo vzniknout *Mirza*, které převzal Neruda. Mezi nejslavnější panovníky Moldavska patřil Štěpán Veliký (1457—1504), bojovník proti Turkům, diplomat a podporovatel kultury. *Michal Chrabrý* (1593—1601) první nakrátko sjednotil Valašsko, Sedmihradsko a Moldavsko. Navštívil v Praze dvůr Rudolfa II. I první jméno je porušeno. Jde nepochybně o Dragoše, prvního moldavského vojvodu, dosazeného uherským králem ve 14. století. Jméno *Radu* je časté mezi rumunskými panovníky (I., Ion, Krásný, Leon, Mihnea, Praznaglava, Šerban, z Afumați). Zde je patrně míněn Radu Vodá Veliký (1495—1508), který si zvolil za sídlo Tîrgoviște a za kterého byly tištěny první knihy.

Zvláštní pozornosti si zaslouží jména *Horja* a *Kloska*, po rumunsky Horia a Cloșca (vysl. Kloška). Neruda je nazývá národními hrdiny, jak je asi pojmenoval informátor. Zajímavá je další poznámka, že ta jména byla Nerudovi nebo jeho současníkům známa z českých loutkových her, a to z komedií. Ve skutečnosti je spojeno s jejich jmény hrdinné povstání západosedmihradských havířů a zemědělců, Rumunů i Maďarů, které vedli Nicolae Ursu řečený Horia, Ion Cloșca a Gheorghe Crișan. Horia marně vyjednával i s Josefem II., bojoval proti šlechtě; podlehl se svými bojovníky císařskému vojsku. Jeho poslední slova před popravou 28. II. 1785 byla: „Umírám za lid.“

Rumunská literatura. Podstatné odstavce o rumunské literatuře najdeme v poslední, čtvrté části fejetonu. Neruda zde jmenuje 5 rumunských autorů. Jsou to: Alecsandri, Sion, Bolintineanu, Petrino, Alexandrescu. Bolintineana cituje už v první části v souvislosti s legendou o založení Bukurešti. Alecsandriho v třetí při chvále rumunštiny, a tamtéž hovoře o divadle uvádí jako dramatiky Eliadeho a Ponesca. Neruda zná také Ghicu a Kogălniceana, ale jenom jako politiky. Protože však rumunská literární historie věnuje také jim mnoho místa, poukážeme i na jejich význam. Celkem se tedy budeme zajímat o 9 rumunských autorů, a to tak, že napřed uvedeme, co o nich říká Neruda, a potom velmi stručně zhodnotíme jejich význam.

Úvodní věta o rumunské literatuře je poněkud kousavá. Ale potom Neruda vyzdvihuje, v čem Rumuni vynikají. „Historie novější literatury své sice ještě nemají, ale do starší počítají zcela smělé Virgila, básníka Aeneidy.“ O něco výše vytyká totiž Neruda Rumunům, že se pyšně hlásí k Římu, který je přece ve starověku pokořil, jak o tom svědčí Trajánův sloup s porobenými Dáky.

Dále ukazuje Neruda, že už v dřívějších stoletích vynikali Rumuni v baladě a v lyrice. „Není tak chuda ta jejich literatura, klasická díla překládají si velmi pilně, sami vynikají v baladě a lyrice. Ještě minulého věku dávali básníci písně své cigánům — cigány zde nazývají „červenými fezy“ — jako starší troubadouri jaculatorům, a ti je rozšiřovali krajem, co plody anonymů“ (str. 319). Myslím, že tato Nerudova poznámka o vzniku a šíření lyriky si zaslouží pozornosti; může platit i pro jiné literatury (mutatis mutandis ovšem).

Nyní se zmíním o jednotlivých autorech, a to v abecedním pořádku.

Grigore Alexandrescu (1810—1885). Neruda se ho dovolává v závěru fejetonu, kde překládá jeho verše, které našel v časopise Daracul (viz odstavec o rumunském tisku). Alexandrescu je známý svými bajkami a sati-

rami, v nichž odhaloval nespravedlnost, útlak lidu, kritisoval kosmopolitismus, povrchnost a snobismus vládnoucích tříd. Z jeho díla prýští optimismus, básník věří ve šťastnou budoucnost lidstva a neustálý pokrok.¹⁴

Vasile Alecsandri (1821—1890). O Alecsandrim (Neruda píše *x* místo *cs*) se zmiňuje český fejetonista dvakrát. Poprvé když chválí rumunštinu. „Člověk uvěří, že mohl Alexandri v básni Mariora Floriora“ rýmovat až 18 veršů po sobě!“ (str. 317). Podruhé ve čtvrté části v odstavci o literatuře: „Nyní už znají celou řadu pěveckých jmen, Alexandriho . . .“. Alecsandri bojoval aktivně za sjednocení, svým literárním dílem i politicky. Po 50 let vyjadřoval svou činností tužbu širokých lidových mas. Psal milostné básně, hajducké písně po vzoru lidové poesie, vytvořil pastel, vlasteneckou ódu, heroickou báseň, legendu. Založil repertoár Národního divadla a ustavičně ho obohacoval. Psal memoáry, články literárněhistorické, jazykovědné, politické. Významně přispěl k rozvoji rumunského verše a vytvoření literárního jazyka.¹⁵ Alecsandri, na kterého upozornil Neruda už před 90 lety, by si opravdu zasloužil, aby se s ním seznámili i naši čtenáři.

Dimitrie Bolintineanu (1819—1872). Také o Bolintineanovi se zmiňuje Neruda dvakrát, a to v legendě o Guzle (str. 311), kterou Bolintineanu (Neruda píše *Bolintinian*, v cyrilice by byl skutečně znak љ) nazývá „jemnou jako pel lilie“ (str. 311), a opět v odstavci o literatuře, kde ho uvádí na třetím místě slovy „především Bolintiniana“ (str. 319). D. Bolintineanu byl básník, novinář a politik. Jeho dílo úzce souvisí s rokem 1848. Pokládá se za jednoho ze zakladatelů rumunského románu.¹⁶

Ion Eliade Rădulescu (1802—1872). Neruda ho zná jenom jako autora divadelních her („kde se dávají hry od Eliadiho, Ponesca atd.“, str. 317). Svou činností vtiskl Eliade ráz celému údobí (Adamescu nadepisuje jednu kapitolu svých dějin literatury *Epoca lui Eliade*). Při jeho skonu se předstihovaly noviny v superlativech, že to byl největší básník, profesor, učitel mateřštiny, žurnalista, otec literatury. Eliade se zasloužil o to, že byla založena Societatea Filarmonică (1843) k propagaci kultury a zvláště divadla, pro které překládal. Politicky Eliade zklamal v roce 1848.¹⁷

Ioan Ghica (1816—1894). Neruda ho připomíná, když vysvětluje pojmenování ulic („třetí »Ghica« — lid neříká jinak než »šlechetný« Ghica“, str. 314). Byl jedním z organisátorů revoluce r. 1848. Významné jsou jeho memoáry a korespondence s Alecsandrim. Ghica seznamoval populárním způsobem rumunské čtenáře s hospodářskými pojmy (*Convorbiri economice*).¹⁸

Mihail Kogălniceanu (1817—1891) patří k čelným postavám rumunské literatury. Neruda v něm vidí především politika, po kterém byla pojmenována ulice (čtvrtá „Cogalniceano“ dle Michala Cogălniceana — Neruda užívá francouzského pravopisu s charakteristickou změnou koncovku *-nu* na *-no* analogicky podle *-escu* na *-esco*, protože *-escu* by znělo ve franštině nelibě). Kogălniceanu hrál významnou roli v životě politickém, bojoval o kulturní sjednocení, aby připravil politické, a přispěl k rozvoji řečnictví v Rumunsku.¹⁹

Dimitrie Petrino (1846—1879). Je dnes zapomínán a nemluví se o něm v dějinách literatury z roku 1954, ani v dřívějších školských učebnicích. Petrinovi věnuje Neruda několik řádků: „... (znají) . . . i známého Rakousku Demetra barona Petrino, jenž pje nadšeně, že už seznal „krásnějších zemí“ než je Bukovina, jeho vlast, ale žádné, kde by byl »tolik, ach tolik lásky zažil!“ A proto jí co Rumun věčnou věrnost, skálopevnou přísáhá“ (str. 319).

V Adamescových²⁰ dějinách literatury se o něm praví, že rozházel milionové dědictví, vedl nespřádaný život, a tak si podlomil zdraví. Pro podobnost názvu s Nerudovou sbírkou citujeme jeho knížku básní *Flori de mormint* (Náhrobní kvítí) z r. 1869. Básník Petrino byl sice zpřízněn se šlechtickým rodem, existoval však ještě politik D. Petrino, známý v Rakousku. Mohlo by tu jít o záměnu.

Jméno *P o n e s c u* uvedl Neruda v souvislosti s divadlem. V materiálu, který máme k dispozici, nenašli jsme autora toho jména. Vzhledem k některým obměnám jmen, které se Nerudovi přihodily (Jiří m. Řehoř, porušená jména panovníků), mohli bychom se dohadovat, že jde o herce Ioana *P o n i h o* (1818—1854), který psal i básně a překládal divadelní hry.²¹

George *S i o n* (1821—1892). V řadě pěveckých jmen uvedl ho Neruda na druhém místě (str. 319), ale ještě předtím si přeložil čtyřverší jeho žertovné písničky: *Ty můj bože, vždyť cigarko / hodí se jen pro muže, / tobě ztrpčí rtíček, že se / ani líbat nemůže!* (str. 318). Sion psal básně, byl novinářem, překládal z řečtiny a franštiny, ale jeho sláva zanikla, když ještě žil. Literární dějiny z r. 1954 se o něm nezmiňují, ale v nejnovější antologii rumunského básnictví jsou jeho písně, mezi nimi též báseň opěvující rumunštinu:

<i>Mult e dulce și frumoasă</i>	<i>Přesladký a překrásný je</i>
<i>Limba ce vorbim,</i>	<i>rodný jazyk náš,</i>
<i>Altă limbă armonioasă</i>	<i>taký jazyk lahodný jen</i>
<i>Ca ea nu găsım.</i>	<i>těžko nalézáš.²²</i>

Devět spisovatelů, na které nás upozornil Neruda, představuje počátky moderní rumunské literatury. Poznala je také cizina, protože většina z nich byla nucena odejít do vyhnanství pro účast na revoluci v roce 1848. Ideologicky i politicky připravili půdu trojici klasiků, jimiž jsou Mihail Eminescu (1850—1889), Ion Luca Caragiale (1853—1912) a Ion Creangă (1837—1889). Neruda jejich jména neznal a nemohl znát. Eminescu byl na studiích v cizině (ve Vídni, potom v Berlíně a Jeně) a teprve začínal publikovat, 17letý Caragiale se učil divadlu v praxi a Creangovo umění dozrávalo teprve v polovici osmdesátých let.

Mărioara Florioara. Neruda psal *Marioara Florioara*; tehdy se skutečně místo přízvučného diftongu *oa* psalo jenom *o*, podobně jako místo *ea* se psalo pouhé *e*. Obě rumunská jména se vyslovují čtyřslabičně a mohla by se přeložit Maruška Květuška.

Tuto legendu, věnovanou kněžně M. Cantacuzinové, napsal V. Alecsandri v Paříži r. 1852.²³ Opěvuje v ní krásu a lásku moldavské dívky v podobě *Mărioary Florioary*, „drobné horské víly, sestřičky květů“. Je to 605 trochejských veršů, z nichž většina je sedmislabičných. Autor rýmuje velmi často přízvučně *a* 3. os. sing. impf. (53—60, 78—86, 89—95, 106—111, 159—164, 250—263, 329—335, 356—362, 381—390, 435—442, 445—454, 493—499, 521—527 a 545—550), nebo je toto imperfektum promícháno zájmeny *ea, mea* (194—204, 234—239), v jedné skupině veršů rýmuje 3. os. pl. impf. (318—324) a konečně jiná skupina končí na *-esc* (348—355, v tom 3. os. pl. a 1. os. sing. pres. a jedno příslovce). Časté jsou tedy skupiny 6—8 veršů (menší počet jsme neregistrovali), dvě o 9 verších, jedna o 11 verších (194—204). Konec druhé části má 8 rýmů a začátek třetí má jich 5, takže bychom měli 13 veršů (250—263, zde je jako řádek počítáno i označení III). Mluví-li Neruda o 18 verších, které se rýmují po sobě, může mít na mysli jediné verše 435—454, ale

jak je zřejmé z výše uvedených číslic, jsou odděleny dvěma verši 443—444, jež jsou osmyslabičné a končí nepřizvučnou slabikou. V těchto dvou verších rýmuje autor substantivum *rouă* (rosa) s číslovkou *două* (dvě). Jsou to tyto verše (s překladem):

*Mărioara mi-l oprea
Și pe mal ușor sărea
Și-n izvor se cufunda
Și voi os mi se scâldea.
Apa lin o dizmierda,
Ca pe-o floare-o legăna
Și pe plete-i se juca
Și cu drag îi anina
De tot firul cite-o rouă,
Și pe sinu-i cite două.
Iar din apă cînd sălta
Și la soare s-arăta,
Soarele în cale-i sta,
Trupușoru-i săruta
Și cea rouă de pe ea
Cu-a lui raze o sorbea
Nourăș o prefăcea
Și la cerură o trăgea.
Apoi el o-ncununa,
Ș-așfel dulce-i cuvînta.*

*Mărioara stanula,
na břeh s koně skočila,
do vody se vnořila,
s rozkoší se koupala.
Voda se s ní laskala,
jako květ ji houpala,
s kadeřemi si hrála:
něžně je postřikala,
na každý vlas kapka spadla,
dvě skropily její řádra.
Když z vody vyskočila,
slunci se ukázala:
slunka zář ji objala,
její tilko zlíbala,
rosičku s ní stírala,
paprsky ji vysála,
v mráček ji proměnila,
k nebesům ji pozdvihla.
Potom ji ověncila,
sladce pak promluvila.*

Lidová poesie. Víme, že se Neruda zaposlouchal do rumunštiny, že se mu líbila v ústech „švitořících selských děvčátek“ (str. 315), i „elegantních dam“ (str. 317). Za večerů pak slyšel v restauracích — jako je tomu dosud i v Athénée Palace — rumunské melodie, písně a mezi nimi doiny. Poslední charakterisuje takto: „Tato, nechť už je to »doina doinica lásky nebo zášti, smutku, pomsty, začíná co do melodie vždy táhlým smutným tónem a co do slov vždy oslovením nějakého »zeleného listu«, jenž už má svůj význam historický“ (str. 320). Když Neruda citoval doinu doinicu (druhý výraz je zdrobnělinou prvého a je psán foneticky), mohl mít na mysli Alecsandriho Doinu, uvedenou jako první ve sbírce Poezii²⁴ a začínající sloukou:

*Doina, doiniță!
De-aș avea o puiculiță
Cu flori galbine-n costiță,
Cu flori roșii pe gurită.*

*Piseň, písnička!
Chtěl bych tě mít, ach, maličká,
žluté květy — tvá hlavička,
rudé květy — tvá hubička.*

Čtvrtá sloka této básně končí veršem *Doina cea dizmierdătoare* (doina, která láskou hoří), osmá pak veršem *Doina cea răzbunătoare* (doina, která pomstou hoří).

Abychom si ověřili, že doiny začínají oslovením „zelený list“, postačí prolistovat knížku *Doine și strigături din Ardeal*, kterou vydal společně s Birseanem náš romanista J. U. J a r n í k.²⁵ Kromě dále Nerudou uváděných listů najdeme tam ještě listy makové, kopřivové, ovesné, žitné, jetelové, chmelové, hruškové, jablonoňové aj. Neruda vtípně dodává, jak různé listy mají svůj význam historický. „Zelený listku dubový!“ zahajuje zpěv o hrdinnosti, růže, fiala naznačují lásku, vrba lásku lichotivou, granát zvláštní událost, jahoda svatbu, pepř nevěrnost, líska nevěrnost i věrnost, list z jedle smrt, protože jedle listů nemá“ (str. 320). Bylo by zajímavé sledovat, vyskytuje-li se podobné oslovení v našich písních, zvláště slovenských a moravských; snad by se mohlo i tak pátrat po stopách Valachů či Rumunů v našich krajích. Uveďme si aspoň jeden doklad z Bartošovy sbírky²⁶ (v ní jediný), a to ze slováckého

Suchova u Velké: Olíva, olíva, / lístek olivový, / poď za mňa, má milá, / budem na ťa dobrý. — Píseň má ještě dalších sedm slok.

Tisk. Novinář Neruda si bedlivě všiml rumunského tisku. Překvapivě veliké je množství časopisů, které našel v Bukurešti. Nebyly asi všechny rumunské, to Neruda netvrdí, ale číslo je opravdu vysoké. Dovídáme se o něm z těchto řádků: „Sedíš-li v krásném bazaru hlavní třídy, pod skleněnou střechou, v chládku na velkých dlaždičkách, popiješ kávu a hrabeš se v půl stu časopisů, snadno se vmyslíš v nějakou pařížskou »passage«“ (str. 312—313). Na padesát časopisů tedy našel Neruda v bukureštské kavárně. Mezi nimi ho zaujal zvláště časopis Daracul, který podle slov Nerudových „velmi neobalene“ projevil své mínění o vladaři a jeho pomocnících. Neruda vyzdvihuje, že viděl číslo *nezkonfiskované* (podtrhl Neruda, P. B.), všude ležící. Neruda popisuje dva obrázky a k tomu přeložil i nápis pod druhým obrázkem. Na prvním byla zobrazena paní Romania, „jak prvnímu ministru svlékla kalhoty, a mele ho svazkem provazů“ (str. 320—324). Na druhém byla karikatura panovníka, tehdy ještě knížete, ne krále, Karla Hohenzollernského, a to jako chlapče s rumunskými korunovačními klenoty. Koruna Štěpána Velikého je mu příliš volná a šavle Michala Chrabrého příliš těžká. Pod tím je nápis s Alexandrescovy bajky, který Neruda překládá takto:

*Ach služba u tyрана — znám trpka toho hosta —
však sloužit u osla — hanebně služba sprostá! —*

K uvedenému časopisu Daracul i k bajkáři Alexandrescovi je třeba přidat dvě poznámky. Neruda se zmýlil ve jméně básníka, když ho nazývá Jiřím. Jeho jméno zní rumunsky Grigore, česky Řehoř, a ne George nebo Gheorghe, což je náš Jiří. Můžeme porovnávat i překlad veršů, protože máme k dispozici originál. Oba verše jsou z bajky Ciinele și măgarul²⁷ a zní takto (v rumunštině jsou to dva a půl verše):

*„..... e rău a fi supus
La orî care tiran; dar slugă la măgar,
E mai umilitor, și încă mă, amar.“*

Místo doslovného překladu můžeme si uvést jenom významy:

*e — je; supus — poddaný; tiran — tyran; măgar — osel;
rău — zlý; la — u; dar — ale; mai — více; umilitor — ponižující
a fi — býti; oricare — jakýkoli; slugă — sluha; amar, — hořký.*

Začátek prvního verše je „Ascultă-mă să-ți spuîu . . .“ (Poslyš, povím ti . . .). Verše jsou pravidelné, dvanáctislabičné, jambické. Neruda se jimi ovšem nemohl řídit, když měl v rukou jenom časopis Daracul.

Pokud jde o název tohoto časopisu, musíme připomenout, že se přihodila nepříjemná věc českému komentátoru vydání z roku 1950, vlastně jeho informátoru, který směle opravil *Daracul* na *Dracul*, Drak. Prvou smělostí je to, že přeložil rumunské *drac*, *dracul* jako ‚drak‘, ačkoliv běžný význam je ‚čert‘. Pro význam ‚drak‘, ‚saň‘ mají Rumuni slovo *balaur*. Druhou a větší troufalostí je oprava *daracul* na *dracul*, když právě *daracul* se velmi hodí jako název satirického časopisu. Sotva bychom někde našli humoristický nebo satirický časopis s názvem ‚Drak‘ nebo ‚Čert‘. Takové časopisy mívají ve znaku vždy něco pichlavého — jmenujme kopřivu, roháče, trn, dikobraza i krokodýla,

který by se konečně podobal draku. Rumunské *daracul* je však velmi případný název, protože znamená ‚vochle‘, nástroj na zpracování konopí nebo lnu, na vyčesávání dřeně. ‚Vochlovat‘ přeneseně znamená ‚tlouci‘, ‚bítí‘. Je tedy zcela jisté, že musíme ponechat čtení *Daracul*.

P í s m o a ř e č. Při čtení Nerudova fejetonu si uvědomujeme, že Rumuni nepsali vždy latinkou. První jejich písmo bylo slovanské; slovanština byla dlouhou liturgickou řečí, první knihy na území dnešního Rumunska byly psány slovanským jazykem. Od 16. do 19. století byly psány rumunské knihy cyrilicí. Změna byla provedena teprve v druhé polovici minulého století, ale ještě před příchodem Nerudovým, který píše: „Písmo své, posud kyrilské, již všude předělali na latinské; řídili se dle zvuků a známek italských, ale rumunština přebírala zvláštní zvuky ze slovanštiny, ty se musí vyznačit a azbuka rumunská vypadá prapodivně (d, t, s má také cedilly, a circonflexy, i, u corony atd.), (str. 319). Itálštinu zřejmě připomněla Nerudovi hlavně výslovnost slabik *ce, ci (če, či)*. Výrazem azbuka tu míní Neruda abecedu. Od doby Nerudovy nastaly další změny; *d* už nemůže mít cédillu, už v minulém století se začalo psát *zice* m. *dice*, později na *i, u* se přestaly psát obloučky (či corony, jak říká Neruda), tu jde o souhláskové *i, u*, a od roku 1953 rumunština už nemá *a* s circonflexem, takže místo România máme nyní Romînia. Dosud zůstaly *ț, ș* (česky *ç, ș*) a byly také zavedeny do nově vytvořené abecedy dobrodružské tatarštiny. Souhlásky *c, ș, z* se vyskytují také v jiných románských jazycích, rovněž *î* najdeme v jiných neslovanských jazycích, takže zde nemusíme uznávat slovanský vliv; ten se projevil ponejvíce v palatalisaci hlásek.

Neruda se velmi zaposlouchal do rumunštiny, jak o tom svědčí tyto dva citáty: „Nasloucháme rumunštině kolemjdoucích; někdy se nám zdá, jako bychom procházeli se mezi starými Římany, mluvícími latinou, někdy zas zalehají zvuky čistě slovanské — „otrava“ (jed), „daru“ (dar), „glasú“, „bogatú“, „prea veselú“ mele se kolem našich uší“ (str. 316). „Můžeme zase studovat zvuk rumunštiny — jak zní sladce, jak to zvoní! Člověk uvěří, že mohl Alexandri v básni „Mariora Floriora“ rýmovat až 18 veršů po sobě!“ (str. 317). Neruda byl by si s chutí zašel do divadla. „Jen kdyby nebylo právě divadlo již zavřeno, kde se dávají hry od Eliadiho, Ponesca atd., a kdybychom tam mohli slyšet deklamaci!“ (str. 317). Tak se veliký český básník opájel krásou rumunské řeči!

Z úst rumunských dívek slyšel Neruda volání *Tica*, „ ‚Tica—Tica!‘ volají na sebe ze všech stran, jako by se žádná jinak ani jmenovat nemohla než ‚Tica!‘.“ Chceme-li rozluštit toto *Tica*, musíme si položit otázku, nejde-li o nějaké obecné jméno, jako je např. naše ‚Děvče!‘ ‚Holka!‘ Skutečně je v rumunštině substantivum *fețița* (vysl. *fetyca*), deminutivum od *fată*, tedy dívěnka, jehož první slabika je nepřizvučná a mohla proto — zvláště v dětské řeči — odpadnout, takže vznikl tvar *țița*^a. S tímto řešením souhlasí B. Cazacu z Bukurešti.

Dále zaujal Nerudu tvar *Nény*. „Ale ‚Nény — Nény!‘ zní to stále ze všeho; před každým domem sedí chůva alespoň s jedním dítětem, stále je hejčká a stále na ně: ‚Nény — Nény!‘“ (str. 316). Neruda uvádí toto slovo hned po citovaných tvarech slovanských. Snad je chápal jako slovanský tvar ‚není‘, ale ve skutečnosti je to ukolébavková interjekce, užívaná v říkankách a písničkách. Tak také přeložil J. U. Jarník²⁸ Viktorčinu ukolébavku v Babičce Boženy Němcové:

*Spi, dětátko, spi,
zamhuř očka svý,*

*Nani, nani, copilaș,
Ți-a veni un ingeraș*

*Pánbůh bude s tebou spáti,
andělíčky kolébati —
spi, děťátko, spi!*

*Dormi, inchide ochii bine,
Dumnezeu doarme cu tine,
Nani, nani, copilaș . . .*

Působením *i* z druhé slabiky mohlo dojít v lidové mluvě ke změně *a* v *e* v první slabice, takže tvar (nani) mohl slyšet Neruda jako (nény).

Najdeme ještě další rumunská slova i věty v našem fejetonu, např. „ . . . neviděl jsem ani jednu rovnou »ulicu« či »stradu« či »caleu« a jako to jmenují“ (str. 313). Substantivum „ulica“ zapsal Neruda foneticky, ale „caleu“ ne; zde je třeba číst s *k*. Neruda si libuje, že v jeho hostinci není urážejícího nápisu „Nu este credit“, které si překládá „zde se nečeká“.

I z místních názvů připomeneme některé. Místo *Băneasa* píše Neruda *Băněssa* (str. 314); místo diftongu *ea* se psalo dříve jenom *e*, pomocí dvou *s* je tu naznačena správná výslovnost neznělého *s*, ale oblouček nad *a* z první slabiky se přesunul sazeči na druhou. — Slavný park *Cișmigiu*, připomínající polohou v městě brněnské Lužánky, píše Neruda foneticky s lidovou výslovností *e* místo *i*: *Češmedžiū* (str. 314), které znamená doslovně „dozorce nad fontánami“ a je odvozeno od substantiva *cișmea* (fontána). — Název *Mahala* (str. 314) považuje za vlastní jméno, ale je to jméno obecné s významem „předměstí“. — Nakonec si vysvětlíme název bukureštské řeky či spíše potoka. Neruda píše „Paříž nad Dimbovicí“ (str. 311, 312) a „dolů k Dimbovicí“ (str. 315). Není tam však *i*, ale *î*, a název je odvozen od apelativa *dîmb* (kopec), tedy podobně jako *Mohelnice* od substantiva „mohyla“ anebo dokonce *Bečva* z keltského „beč“.

Uměl Neruda rumunsky? V rumunštině viděl prvky latinské, slovanské i rocho italské. Je jasné, že některým větám rozuměl i bez slovníku. Chtěl jít do divadla, překládal verše z *Alexandresca* a *Siona* a uvádí mnoho dalších citátů. *Alexandresca* si přeložil z časopisu *Daracul*. Podle toho uměl Neruda částečně rumunsky.

Proto se domnívám, že mu ubližuje komentátor vydání z roku 1950, respektive jeho pomocník, když o Nerudovi tvrdí ve vysvětlivkách (str. 413), že si upravoval rumunský člen a že ho dával i k adjektivu. Ve skutečnosti tu nejde o určitý člen *-ul*, ale o starý pravopis s konsonantickým *u*, kde místo *corony*, jak říká Neruda, místo obloučku nad *u* mu vytiskli *u* s kroužkem.

Také nemusel Neruda upravovat genitiv *tempilor* na *tempilorů* (v poslední větě fejetonu: „Vyčkává klidně těchto »tempilorů mai buni« [lepších dob], ale nečeká nečinně“). Tvar *tempilorů* vysvětlíme jednoduše ze substantiva *țimp*, respektive jeho varianty s *e*, *temp*, které může mít dvojí plurál: *țimpi* nebo *țimpuri* (*țempi*, *țempuri*). Genitiv *tempilorů* je tedy zcela normální, nesmí se ovšem vidět v kroužkovaném *u* člen, ale konsonantické *u*, které se nevysslovovalo a brzo odpadlo i v písmu, takže vznikl tvar *tempilor*, *țimpilor*.

P o z n á m k y

¹ *Obrazy z ciziny* od Jana Nerudy. Československý spisovatel, Praha 1950, str. 319. Z této knihy budou i další citace.

² *Dějiny Rumunska*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1957, str. 268.

³ Viz pozn. č. 1.

⁴ *București*, Editura ziarului „Neamul românesc“, 1919, str. 9.

⁵ Praha, Editura Institutului Cehoslovaco-român din Praha, 1937, str. 12.

⁶ A. Novák — R. Havel — A. Grund, *Stručné dějiny literatury české*. R. Promberger, Olomouc 1946, str. 271.

- ⁷ Vděčím za ně doc. I. Pátrušovi z klužské university.
⁸ Lidová demokracie, ročník XIV, čís. 47 z 23. února 1958, str. 6.
⁹ *Dějiny Rumunska*, str. 288.
¹⁰ Tamtéž.
¹¹ C. Diaconovich, *Enciclopedia Română s. v. București*.
¹² V. Alecsandri, *Poezii*, Editura de stat pentru literatură și artă, București 1954, str. 110.
¹³ *Dějiny Rumunska*, str. 114—116.
¹⁴ *Istoria literaturii române*. Editura de Stat didactică și pedagogică, București 1954, str. 146.
¹⁵ Tamtéž, str. 213—214.
¹⁶ Tamtéž, str. 105.
¹⁷ Gh. Adamescu, *Istoria literaturii romine*. Biblioteca pentru Toti. București, str. 262. Ist. lit. z roku 1954 (viz č. 14) na str. 102.
¹⁸ Adamescu, str. 474—480.
¹⁹ Ist. lit., str. 108—110.
²⁰ Str. 364.
²¹ C. Diaconovich, *Enciclopedia Română s. v.*
²² Překlad V. Hořejšího v *Rumunštině*, učebnici A. Křečana, Praha 1955, str. 14.
²³ V. Alecsandri, *Poezii*, str. 115—134.
²⁴ Str. 51—53.
²⁵ București 1885.
²⁶ *Národní písně moravské, v nově nasbírané*. Brno 1889, str. 110.
²⁷ Pes a osel. București 1863, str. 367—368.
²⁸ Bojena Niemțova, *Bunica*, București, str. 72.

О ПРЕБЫВАНИИ ЯНА НЕРУДЫ В БУХАРЕСТЕ

Ян Неруда, великий чешский поэт, посетил столицу румынского княжества в мае 1870 г. Свои впечатления он опубликовал в первый раз (с 30-го марта до 7-го апреля 1871) в фельетоне Национальной газеты (*Národní listy*), как книга они вышли в 1872 г., 1879 г. и 1950 г. в собрании Картины из-за границы (*Obrazy z ciziny*).

Автор этой статьи подчеркивает живой интерес Неруды, с которым он следил за экономическими, культурными и политическими вопросами. Более подробно разбирает автор его заметки о языке, литературе и истории румынского народа и исправляет некоторые опечатки, появляющиеся в комментариях последнего издания.

Перевел Иржи Ирачек

SUR UN SÉJOUR DE JAN NERUDA A BUCAREST

Jan Neruda, le grand poète tchèque, a visité la capitale des Principautés danubiennes au mois de mai en 1870. C'est dans un feuilleton de *Národní listy* de 30-III-1871 jusqu'à 7-IV-1871 qu'il a publié pour la première fois ses impressions, rééditées dans le livre *Obrazy z ciziny* (Tableaux de l'étranger) en 1872, 1879 et récemment en 1950.

L'auteur du présent article relève le vif intérêt de Neruda avec lequel il commente des questions économiques, politiques et culturelles. Il examine de plus près ses remarques concernant la langue, littérature et histoire du peuple roumain et rectifie quelques erreurs qui se trouvent dans le commentaire de la dernière édition.

P. B.